

Дотримання вищенаведених механізмів удосконалення політики щодо грошових доходів і витрат населення, приведе до підвищення реальних доходів і економічної активності населення, зменшення диференціації населення за рівнем доходу, конкурентоспроможності економіки України.

1. Ватаманюк О.З. Динаміка, структура та чинники національних заощаджень в Україні у 1992–2004 р. // *Фінанси України*. – 2007. – № 4(137). 2. Єсінова Н.І. Економіка праці та соціально-трудова відносина: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2004. – 432 с. 3. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2005. – 714 с. 4. Указ президента України “Про Основні напрями політики щодо грошових доходів населення України” від 7 серпня 1999 р. № 969/99. 5. Експрес-довідь №2 від 09.01.2007 р. Державний комітет статистики України.

УДК 332.1

Л.Г. Квасній

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

ЕФЕКТИВНИЙ РОЗВИТОК НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РИНКУ ЕНЕРГОНОСІЇВ

© Квасній Л.Г., 2007

Досліджено стратегію розвитку Національної акціонерної компанії “Нафтогаз України”, яка має на меті забезпечення економіки України енергоносіями. Досягнення цієї мети передбачає ефективне управління активами підприємств нафтогазової галузі з метою забезпечення економічної безпеки країни, розроблення та виконання інвестиційних програм, диверсифікацію поставок енергоресурсів, запропоновано принципову схему етапів дослідження процесу реформування нафтогазового комплексу (НГК).

It is investigational strategy of development of the National stock association «Naftogaz of Ukraine», which has providing of economy of Ukraine by power mediums for a purpose. Achievement of this purpose foresees the effective assets of enterprises of industry management, development and implementation of the investment programs, diversification of deliveries of gaz, is offered of principle chart of the stages of research of process of reformation of NGK.

Постановка проблеми. Нинішні умови ринкового господарювання в Україні зіштовхуються з новими проблемами, пов’язаними із забезпеченням економічної безпеки як окремих територій, так і цілих регіонів. Енергетичну безпеку в контексті сказаного розуміємо як гарантоване забезпечення платоспроможного ринку енергоносіїв. Нафтопродукти та природний газ нині повинні стати реальним товаром, що продається за реальну ціну. Тому доцільним є реорганізація НАК «Нафтогаз України» як самостійної структури господарювання – вертикально інтегрованої компанії, що

розробляє стратегію розвитку нафтогазової галузі і відповідає за одну з найважливіших складових енергетичної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковими проблемами, що стосуються економічної безпеки територій та окремих господарських комплексів, зокрема, паливно-енергетичного (ПЕК), займалися такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як І.В. Недін, М.М. Бабяк, В.І. Мунтіян, І.К. Чукаєва, Р.В. Шерстюк, Г.Г. Бурлака [1, 8, 9, 11, 12]. У наукових працях вітчизняних авторів, присвячених проблемі економічної безпеки, головний акцент зроблено на таких критеріях, як сталий розвиток та економічне зростання [5]. Підвищенню ефективності нафтопромислового комплексу шляхом вдосконалення організаційних структур управління підприємствами галузей нафтопереробки присвячені дослідження українських та закордонних вчених: автор І.К. Чукаєва акцентує увагу на проблемах та перспективах розвитку паливного комплексу України, Р.В. Шерстюк та Г.Г. Бурлака досліджують механізм інноваційної діяльності нафтогазового комплексу України. Проте недостатньо дослідженим сьогодні залишається питання визначення оптимальних типів організаційних структур та ринкових стратегій з погляду мінімізації економічних ризиків та забезпечення економічної безпеки нафтовидобувного та нафтопереробного секторів, що й зумовило актуальність дослідження.

Тому актуальним є дослідження економічної безпеки як чинника забезпечення стійкого стану, активного розвитку як основ стабільності національної економіки, при яких вона може забезпечити ефективне задоволення загальнодержавних потреб за умови підтримки на достатньому рівні соціальної стабільності суспільства та окремих територій [1, с. 28].

Метою статті є аналіз нафтогазового сектора України в контексті забезпечення його економічної безпеки як визначальної умови досягнення сталого розвитку територій.

Проаналізувавши логічну залежність функціональних рівнів економічної безпеки, ми виходимо з прерогативи сталого розвитку, під яким розуміємо категорію економічних теорій функціонування суспільства, виробництва, держави, регіону [1, с.29].

Виклад основного матеріалу. Об'єктом дослідження є один із секторів вітчизняної нафтопереробки — видобуток і виробництво нафти та продуктів нафтопереробки. Сьогодні система управління в нафтогазовому секторі не функціонує як взаємозалежний комплекс. Управління інноваціями, інвестиційними проектами, фінансовими схемами здійснюється автономно. Структури управління розробляються без необхідного економічного взаємозв'язку як з ефективністю використання персоналу, так і з виробничим блоком. Напрями розвитку виробництв вибирають, не враховуючи вплив умов функціонування ринків збуту [12].

Здійснювана централізація фінансових потоків на підприємствах не супроводжується розробленням і впровадженням адекватних економічних механізмів розподілу консолідованих фінансових ресурсів, що забезпечують реалізацію, з одного боку, цілей поточного функціонування і стратегічного розвитку підприємств, а з іншого боку, виробничо-економічних інтересів і можливостей окремих складових виробництв.

Аналіз стану ПЕК України в сучасних складних умовах економічного розвитку, викликаних як неплатежами, так і невинуватою ціною та податковою політикою, свідчить про зростання прибутків НАК «Нафтогаз України» за рахунок росту оплачуваних обсягів реалізації газу. Це дозволило насамперед зняти соціальну напругу в галузі шляхом погашення заборгованості із заробітної плати, а також прокредитувати штучно створений борг за газ. Виконання туркменського контракту дасть Україні змогу вийти на довгостроковий договір, без якого розмови про диверсифікацію джерел газопостачання та реабілітацію системи газопроводів Середня Азія —

Центр як елемента створення міжнародної системи транспортування середньоазійського газу в Україну і далі до європейського споживача залишається розмовами.

Проте наведені позитивні результати, отримані компанією, зокрема завдяки реалізації ряду організаційно-технічних заходів, ще не дають підстав для заспокоєння щодо виконання інших програм, зокрема виробничих.

Так, недосконала система формування собівартості газу і нафти [6], при якій витрати на буріння свердловин і облаштування родовищ проводяться з прибутку, разом з низькими цінами на газ для окремих категорій споживачів не забезпечують навіть тих витрат, які необхідні для збереження досягнутих обсягів виробництва. На сучасному етапі розвитку та функціонування вітчизняної нафтопереробки ефективність діяльності окремих нафтових підприємств визначається низькими обсягами наявних матеріально-технічних ресурсів, застарілою зношеною технікою, неможливістю використання виробничого ефекту. Для них є характерною низька фінансова стійкість, значний рівень залежності від залучених фінансових ресурсів, низький рівень рентабельності нафтовидобутку і нафтопереробки [10]. Виживання таких підприємств прямо залежить від обсягів нафтовидобутку та поставки нафтосировини.

Незважаючи на наявність нафтових родовищ у Прикарпатті, нафтопереробні заводи України належать до ризикованих, що характеризується ймовірністю нестачі нафтосировини і недостатньою завантаженістю нафтопереробних заводів. Аналіз стану нафтопереробної галузі Прикарпаття за останні роки показав, що поставки нафти на заводи Прикарпаття зросли більш як на 80%. Виробництво нафтопродуктів залежить від наявності сировини для перероблення. Так, у Львівській області видобуток нафти у 1998—2005 роках становив в середньому 115 тис. тонн. Це не може задовольнити потреби нафтопереробної галузі: цією нафтою можна завантажити наявні в області потужності лише на 2 %.

Аналіз статистичних даних свідчить про те, що без залучення до розробки нових родовищ компенсувати падіння видобутку неможливо. На родовищах, які нині експлуатуються, виробленість початкових запасів нафти становить 70 %, а виробленість запасів газу – 65 %. Управлінські заходи щодо інтенсифікації видобутку та використання нових прогресивних технологій, яким приділялась і надалі приділятиметься дедалі більша увага, не можуть компенсувати природне зниження видобутку.

Тобто наявні розвідані запаси не можуть забезпечити стабілізацію і тим більше зростання видобутку нафти та газу, хоча надра України, особливо Прикарпаття, містять ще не розвідані ресурси вуглеводнів, які дадуть змогу при їх належному освоєнні стабілізувати, а в перспективі і збільшити власний видобуток газу та нафти.

Особливу увагу необхідно приділяти освоєнню родовищ української частини шельфу Чорного та Азовського морів, на які припадає третина прогнозних ресурсів газу України. Останні успіхи тут пов'язані з відкриттям Східно-Казантипського і Північно-Казантипського родовищ в Азовському морі. В 2001 році було розгорнуто проведення геологорозвідувальних робіт у районі острова Зміїний, який вважається найперспективнішим нафтогазовим об'єктом на шельфі Чорного моря.

Актуальним є те, що з метою пошуків значних за запасами родовищ нафти й газу в Прикарпатському регіоні започатковано буріння надглибокої (до 8 тис. м) свердловини. Проте для реалізації планів щодо нарощування видобутку газу та нафти необхідна реорганізація геологорозвідувальної галузі. Як показує світова практика, найінтенсивнішого розвитку нафтова і газова промисловість досягає там, де ресурсну базу готують самі нафтогазовидобувні підприємства, вкладаючи частину власних прибутків у геологорозвідувальні роботи. Вирішення таким способом питань, що стоять нині перед галуззю, дасть змогу підприємствам НАК «Нафтогаз України» стабілізувати обсяги видобутку газу та нафти з конденсатом, поступово нарощувати видобуток, довівши його 2010 р. до 21,5 млрд. куб. м та 4,25 млн. т відповідно.

Потребує удосконалення і трансформації газотранспортна система України, оскільки 30 млрд. куб. м. природного газу для споживачів України за рахунок транзитних послуг, 120 млрд. куб. м транзитного газу споживачам Європи та Туреччини є вельми важливим фактором зовнішньої політики держави, елементом її впливу на ринок газу в Європі [1, с. 34]. Така висока енергоємність робить Україну надзвичайно вразливою до підвищення цін на нафту та природний газ.

За прогнозами Міністерства економіки України при ціні на природний газ 87 дол./1000 м³ приросту економіки не буде, поставки природного газу за ціною 160 дол./1000 м³ спричинять падіння реального ВВП на 2,9 %, а прийняття Україною пропозиції збільшити тарифи на природний газ до 230 дол. 1000 м³ призведе до значного скорочення ВВП [1, с.34].

За даними Світового банку, за умови підвищення цін на газ на 100 % темпи зростання ВВП в Україні знизяться на 3 % у 2007 році [1]. Крім цього, зростання цін на енергоносії в Україні може безпосередньо спричинити підвищення темпів інфляції у 2007 році. Все це спричинить виникнення взаємозалежних макроекономічних наслідків, зумовлених підвищенням цін на товари, що призведе до підвищення витрат на заробітну плату, подальше зростання цін, що обов'язково зачепить економічну безпеку в країні, яка відреагує зміною монетарної політики в країні.

Для реалізації мінімальних заходів, передбачених програмою для підтримання задовільного технічного стану газотранспортної системи, її надійності та ефективності, необхідно фінансування близько 2,5 млрд. грн. на рік. Фактично ж програма фінансується з великими труднощами в обсязі 700–800 млн. грн. на рік.

Позитивним є те, що НАК «Нафтогаз України» бере участь у реалізації програми «Створення та організація виготовлення бурового, нафтогазопромислового, нафтопереробного устаткування і техніки для будівництва нафтогазопроводів з науково-технічною частиною до 2010 р.».

За рахунок поетапного введення компресорних станцій на газопроводі “Торжок – Долина” і за необхідності ще однієї нитки газопроводу “Долина – держкордон” з двома компресорними станціями, загальна потужність системи газопроводів може бути доведена до 57 млрд. куб. м на рік, що достатньо для задоволення потреб у транзитних потужностях для експорту російського газу в цьому напрямку до 2015 року. Створення НАК «Нафтогаз України» як вертикально інтегрованої компанії створює певні передумови для реалізації нової концепції енергетичної безпеки держави.

Тому необхідно забезпечити не лише правильну організацію таких інститутів, як ринок енергоносіїв, системи обліку та інформації, але насамперед — відповідну нормативно-правову базу для зміцнення та розвитку досягнутих результатів.

Українська економіка значно залежить від імпортних поставок нафти та природного газу, оскільки обсяги внутрішнього постачання недостатні, щоб задовольнити всезростаючий попит на енергоносії. Нетто-імпорт в Україні становить 16 % від ВВП. Енергоємність в Україні сьогодні є найвищою в Європі: у 22 рази вища, ніж в Німеччині порівняно до ВВП.

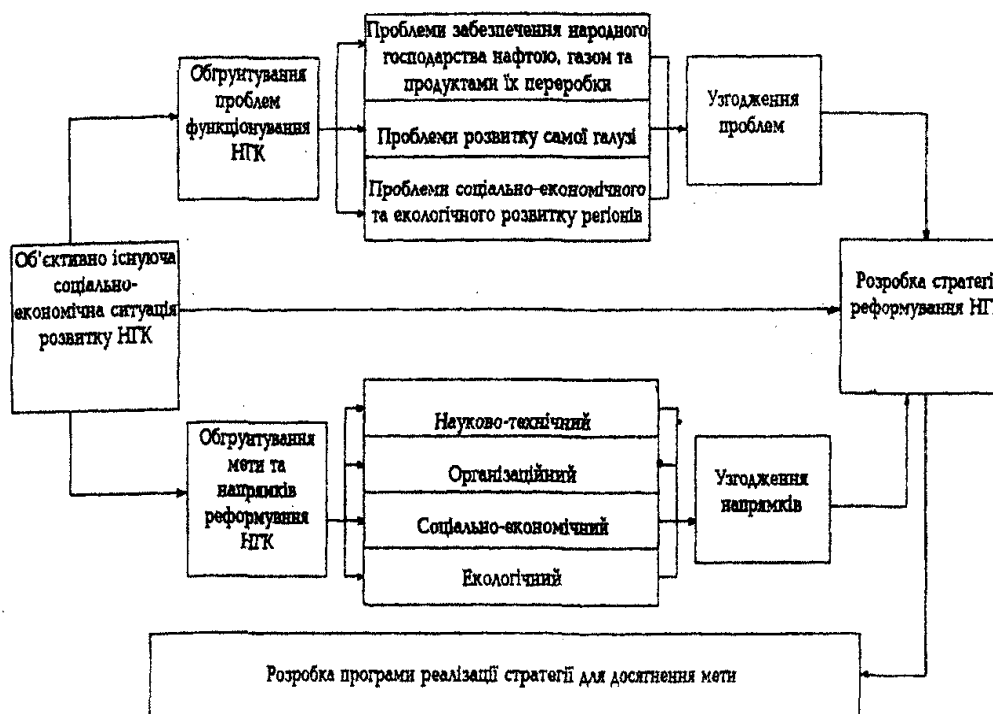
Тому актуальним залишається питання створення міжнародного консорціуму (за участі, наприклад, України, Польщі, міжнародних інвесторів), яке можна розглядати лише в розрізі продовження нафтопроводу “Одеса–Броди” до Плоцька.

У контексті забезпечення економічної безпеки держави та сталого розвитку окремих територій пропонується створення інтегрованих компаній, до яких входили б не лише підприємства ПЕК, а й господарюючі суб'єкти інших галузей, розміщені на цих територіях. Це сприятиме підвищенню рівня стійкості таких промислових підприємств, які потребують вирішення своїх фінансових проблем на певний час, оскільки їх можна в порядку санації ввести до складу інтегрованої компанії, звільнивши від сплати податків.

Тому створення запропонованих інтегрованих компаній широкого профілю спеціалізації для вирішення виробничих питань регіону розглядається як один з напрямів економічної оптимізації та чинник досягнення сталого розвитку територій. Вважаємо, що вирішення соціально-економічних

проблем конкретних регіонів неможливе без комплексного підходу до реформування всієї регіональної економічної системи. Для цього потрібно створити ефективні правові механізми реалізації концепції «Енергетична стратегія України на період до 2030 року».

Висновки і перспективи подальших досліджень. У результаті проведених нами досліджень необхідно підкреслити, що одним із стратегічних завдань в Україні на перспективу по досягненні більш ефективного розвитку виробничого потенціалу економіки, особливо на регіональному рівні, є його структурна перебудова, здійснити яку можливо шляхом проведення ефективної політики реструктуризації і санації, з одного боку, а з іншого – шляхом ліквідації або перепрофілювання збиткових і неперспективних підприємств. Стан нафтогазового комплексу в Україні, доцільність реорганізації НАК «Нафтогаз України» як вертикально інтегрованої компанії, є підставами для створення певних передумов з реалізації нової концепції енергетичної безпеки держави. Тому оптимальна організаційна форма міжнародного консорціуму може бути визначена лише після розроблення відповідного техніко-економічного обґрунтування за результатами переговорів з польською стороною і активною реорганізацією НГК України (рисунки).

Принципова схема етапів дослідження процесу реформування НГК

Отже, механізм ефективної реалізації концепції, програм і стратегій безпечного і сталого розвитку, що передбачає певні загальні для всіх сфер нафтогазового сектора економіки складові: час для успішного подолання ряду актуальних проблем, максимальне стимулювання інвестиційно-інноваційного потенціалу України і підтримка владних структур країни, становить предмет подальших наукових досліджень. Разом з тим зміна в нафтогазовому комплексі України протягом 2005–2006 рр. деяких негативних тенденцій на позитивні дає підстави з оптимізмом дивитися в майбутнє.

1. *Економическая безопасность государства: территориальный аспект* // Под ред. М.М. Бабяка, И.В. Недина.— Дрогобыч: Коло, 2006. — 312 с. 2. Тамбовцев В. *Государство и*

общество. — М.: МГУ, 1997. 3. Экономическая безопасность: производство—финансы—банки / Под ред. В.К. Сенчанова. — М.: Финстатинформ, 1998. 4. Абалкин Л.И. Избранные труды. Т.4. — М.: Экономика, 2000. 5. Архипов А., Городецкий А., Михайлов В. Экономическая безопасность: оценки, проблемы // Вопросы экономики. — 1994. — №12. — С.36 — 44. 6. Квасній Л.Г. Економетричний аналіз собівартості видобутку нафти в Прикарпатському нафтопромисловому регіоні // Вісник ТАНГ. Серія «Економіко-математичне моделювання», Тернопіль. — 2001. — № 9–10. — С. 43–64. 7. Бурлака В.Г. Інвестиційні проблеми нафтопереробки України / Ін-т біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України; Під ред. М.С. Герасимчука. — К.: Ін-т економіки НАН України, 1999. — 134 с. 8. Бурлака В.Г., Шерстюк Р.В. Трансформація ринков нафти и газа: Монографія / Під ред. Г.Г. Бурлаки. — К.: НАУ, 2005. — 369 с. 9. Бурлака Г.Г., Поп Г.С. Нефть и газ в современной экономике / Ін-т біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України; Під ред. Н.С. Герасимчука. — К.: ВИПОЛ, 2003. — 134 с. 10. Стан та перспективи розвитку нафтогазового комплексу України / Під ред. О.Г. Івченка. — К.: Наукова думка, 2006. — 24 с. 11. Чукаєва І.К. Паливний комплекс України: сучасний стан та перспективи розвитку: Автореф. дис. ... д-ра екон. наук. — К.: Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2006. 12. Шерстюк Р.В. Механізм інноваційної діяльності нафтогазового комплексу України / Під ред. Г.Г. Бурлаки. — К.: НАУ, 2006. — С.34–36.